

DEPRESSIEVE STEMMINGSSTOORNISSEN BIJ OUDEREN / IN HET VERPLEEGHUIS

W.Garenfeld 14 11 2019

(POTENTIËLE) BELANGENVERSTRENGELING	• GEEN
VOOR BIJENKOMST MOGELIJK RELEVANTE RELATIES MET BEDRIJVEN	• NVT
• SPONSORING OF ONDERZOEKSGELD • HONORARIUM OF ANDERE (FINANCIËLE) VERGOEDING • AANDEELHOUDER • ANDERE RELATIE, NAMELIJK ...	• NVT • NVT • NVT • NVT

- DSM-5 CLASSIFICATIE / SYMPTOMEN BIJ OUDEREN
- EPIDEMIOLOGIE & RISICOFACTOREN
- PATHOGENESE
- CO-MORBIDITEIT
- THERAPEUTISCHE OVERWEGINGEN

DEPRESSIEVE STOORNIS (DSM-IV-TR) / DSM-5

A. TENMINSTE EENMALIGE DEPRESSIEVE EPISODE

(≥ 2 WEKEN: ≥ 5 DEPRESSIEVE KENMERKEN)

- DEPRESSIEVE STEMMING
- INTERESSEVERLIES / ANHEDONIE
- EETLUST $\downarrow$ / ($\uparrow$) ; GEWICHT $\downarrow$ / ($\uparrow$)
- INSOMNIA / (HYPERMOMNIA)
- PSYCHOMOTORE REMMING / (AGITATIE)
- FUTLOOSHEID / MOEHEID
- SCHULDGEVOELEN (EVT. WAANACHTIG)
- CONCENTRATIE $\downarrow$ / VERTRAAGD DENKEN
- DOODSGEDACHTEN / SUICIDALE IDEATIES

B. NIET IN KADER VAN SCHIZO-AFFEKTIEVE STOORNIS OF PSYCHOSE

C. NIET IN KADER VAN BIPOLAIRE STOORNIS

EPIDEMIOLOGIE

- DEPRESSIEVE STOORNIS CF. DSM-IV

65 + : Ca. 2%

- KLINISCH RELEVANTE DEPRESSIEVE SYMPTOMEN

65 + : Ca. 15 - 30% ; AFHANKELIJK VAN DE ONDERZOEKSSETTING

- DEPRESSIEVE STOORNIS IN VERPLEEGHUIS:

- DEMENTIE-AFDELINGEN: 15 - 40%

- SOMATIEK-AFDELINGEN: 27%

- INCIDENTIE : VROUWEN > MANNEN

- PREVALENTIE : VROUWEN >> MANNEN

- ONDERDIAGNOSTIEK / ONDERBEHANDELING

- SUÏCIDE-POGINGEN ↓

- GESLAAGDE SUÏCIDES ↑ ; (M.N. MANNEN !)

Beekman ATF, et al. Br J Psychiatr. 1999(174):307-311

Eisses A-MH. Depressie bij verzorgingshuisbewoners. Proefschrift Groningen. 2005

Kok RM, et al. JAMA 2017(317/20):2114-2122

Stek ML, et al. Br J Psychiatr. 2006(188): 65-69

SUICIDE BIJ OUDEREN

- HOOGSTE INCIDENTIE
- M.N ALLEENSTAANDE MANNEN
- DRASTISCHE METHODEN
- GROTER OVERLIJDENSRIJICO BIJ MINDER DRASTISCHE METHODEN
- NEGATIEVE LEVENSBALANS
- ZIEKTE / SOMATISCHE BEPERKINGEN / AFHANKELIJKHEID
- VERLIES: RELATIES, VRIENDEN, SOCIALE STATUS, ETC

KLINISCHE SYMPTOMEN BIJ OUDEREN

- (A)SPECIFIEKE SYMPTOOMPRESSENTATIE (?)
- GROTE (KLINISCHE) HETEROGENITEIT
- NEGATIEVE SYMPTOMEN VOOROP (DIFF. DIAGNOSE: APATHIE)
(Hybels CF et al. Int J Geriatr Psychiatry. 2012; 27(6): 601–611)

'DEPLETION SYNDROME'

- ANHEDONIE / INTERESSEVERLIES
- LUSTELOOSHEID / MOEHEID
- REMMING / AGITATIE
- EETLUST ↓/ GEWICHT ↓
- GEDRAGSSTOORNISSEN
- ZELFVERWAARLOZING
- SOCIALE ISOLATIE

(Newman JP. J.Gerontol 1991(6):P224–35; Adams et al. Gerontologist 2001(41):768-777)

META-ANALYSE

- MEER ALGEMEEN LICHAAMELIJKE KLACHTEN
- GASTROINTESTINALE KLACHTEN
- HYPOCHONDRIE
- AGITATIE

(Hegeman JM, et al. Br J Psychiatr 2012)

OVERLAP MET CO-MORBIDITEIT

- ANEMIE
- APATISCH DELIER
- DEMENTIE-SYNDROMEN
- M.PARKINSON
- CEREBROVASCULAIRE PATHOLOGIE
- SOMATISCH SYMPTOOM STOORNIS ; PIJNSYMPTOMEN
- ANGSTSTOORNISSEN
- MEDICATIE-BIJWERKINGEN

DEPRESSIE EN DEMENTIE

- BPSD (Behavioral & Psychological Symptoms of Dementia)
- PRODROMAAL (0-60 % : 1E SYMPTOOM) BIJ D.A.T.

DESTRUCTIE BIJ M.ALZHEIMER:

- SENIELE PLAQUES EN NEUROFIBRILLAIRE TANGLES
- NEOCORTEX (M.N. FRONTO-TEMPERO - PARIETAAL)
- HIPPOCAMPUS
- BASALE KERNEN
- RAPHE KERNEN
- LOC. COERULEUS

VASCULAIRE DEMENTIE ↔ "VASCULAIRE DEPRESSIE"

PSYCHOLOGISCH BESEF ↔ DEMENTIE CONSEQUENTIES

"PSEUDO-DEMENTIE"

Herbert J et al. Front Neuroendocrinol. 2016;41:153-171.

Alexopoulos GS, et al. Arch Gen Psychiatry. 1997; 54(10):915-922.

Sneed JR, et al. Am J Geriatr Psychiatry. 2011; 19(2): 99–103.

DEPRESSIE EN M.PARKINSON

- 25-40 % , M.N IN STADIA II en III (HOEHN & YAHR)
- CONGRUENTE SYMPTOMEN , MOEILIJKE HERKENNING
- D.D APATHISCH DELIER
- ANTI-DEPRESSIVA ⇒ evt. PARKINSONISME

Leentjes A. Depressie bij de ziekte van Parkinson. Proefschrift Maastricht. 2002

Verbaan D. Non-motor symptoms in Parkinson's disease. Proefschrift Leiden. 2009

Rooden V. Clinical Patterns in Parkinson. Proefschrift Leiden. 2012

Timmer M. Out of Balance - Neurocognitive mechanisms underlying depression in Parkinson's disease. Proefschrift Nijmegen. 2019

DEPRESSIE EN CVA

- 0-3 MAANDEN: 25-30 % DEPRESSIEVE STOORNIS
- 12 MAANDEN: 16 % DEPRESSIEVE STOORNIS
- 2 JAAR: 19% DEPRESSIEVE STOORNIS
- 3 JAAR: 29 % DEPRESSIEVE STOORNIS

MOEILIJKE HERKENNING

RISICOFACTOREN:

- LINKS ANTERIOR CVA
- DYSFASIE
- OPNAME VERPLEEGHUIS
- ALCOHOLABUSUS IN ANAMNESE
- ALLEENSTAAND
- ADL - BEPERKINGEN

Stroke 2006(37/11):2854-2855

Cerebrovasc Dis. 2012(33/3):280-285

Robinson RG, et al. Am J Psychiatry 2016(173/3):221-231

Dar SK. Neuropsychiatry 2017(7/6):906-919

DEPRESSIE EN CORONAIR LIJDEN

- RELATIE DEPRESSIE - CAD
- 4X HOGERE KANS OP MYOCARDINFARCT
- 3X HOGERE MORTALITEIT NA M.I.
- CA. 20 % ONTWIKKELT DEPRESSIE NA M.I.
- RELATIE MET TROMBOCYTEN-FUNCTIE

Krishnan-2003

van Melle-2005

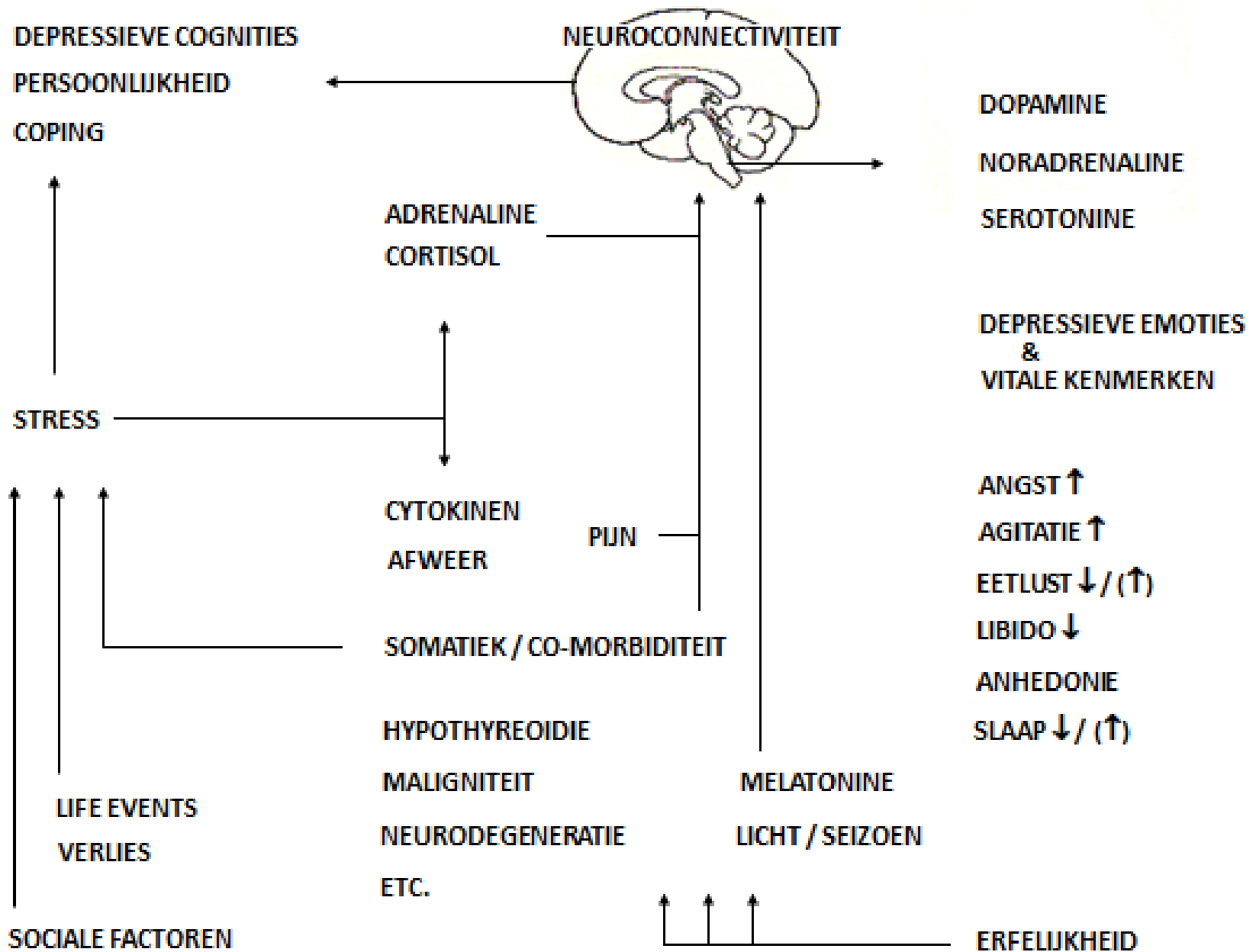
Pizzi C, et al. European Heart Journal August 2017; 38 (1/1) ehx502.P1519.

Lahtinen M, et al. European Heart Journal August 2017; 38 (1/1) ehx502.P1523.

PSYCHO-SOCIALE FACTOREN

- EERDERE EN OFF-TIME VERLIES-ERVARINGEN
- KINDLING : NA IEDERE DEPRESSIE , RECIDIEF RISICO ↑
- AFHANKELIJKHEID
- SOCIALE STEUN ↓ / EENZAAMHEID
- ZINGEVINGSPROBLEMATIEK / ROLWIJZIGING
- NEGATIEVE LEVENSBALANS
- CO-MORBIDITEIT

DEPRESSIVITEIT

NEUROTRANSMITTER VERKLARINGSMODELLEN

- 1956: CORTISOL HYPOTHESE
- 1957: DOPAMINE HYPOTHESE
- 1958: NORADRENALINE HYPOTHESE
- 1960: SEROTONINE HYPOTHESE
- 1989: IMMUNOLOGISCHE HYPOTHESE
- 20??: DNA/RNA HYPOTHESEN

Board F, et al. Psychosomatic Medicine 1956;4:324-333.

Weil-Malherbe H, et al. Nature 1957; 180:1050.

Van Praag HM, et al. Psychiatria, Neurologia, Neurochirurgia 1965;68:650-660.

Strom-Olsen J. Mental Sc. 1958;104:696-704.

Ashcroft GW, et al. Nature 1960;186:1050-1051.

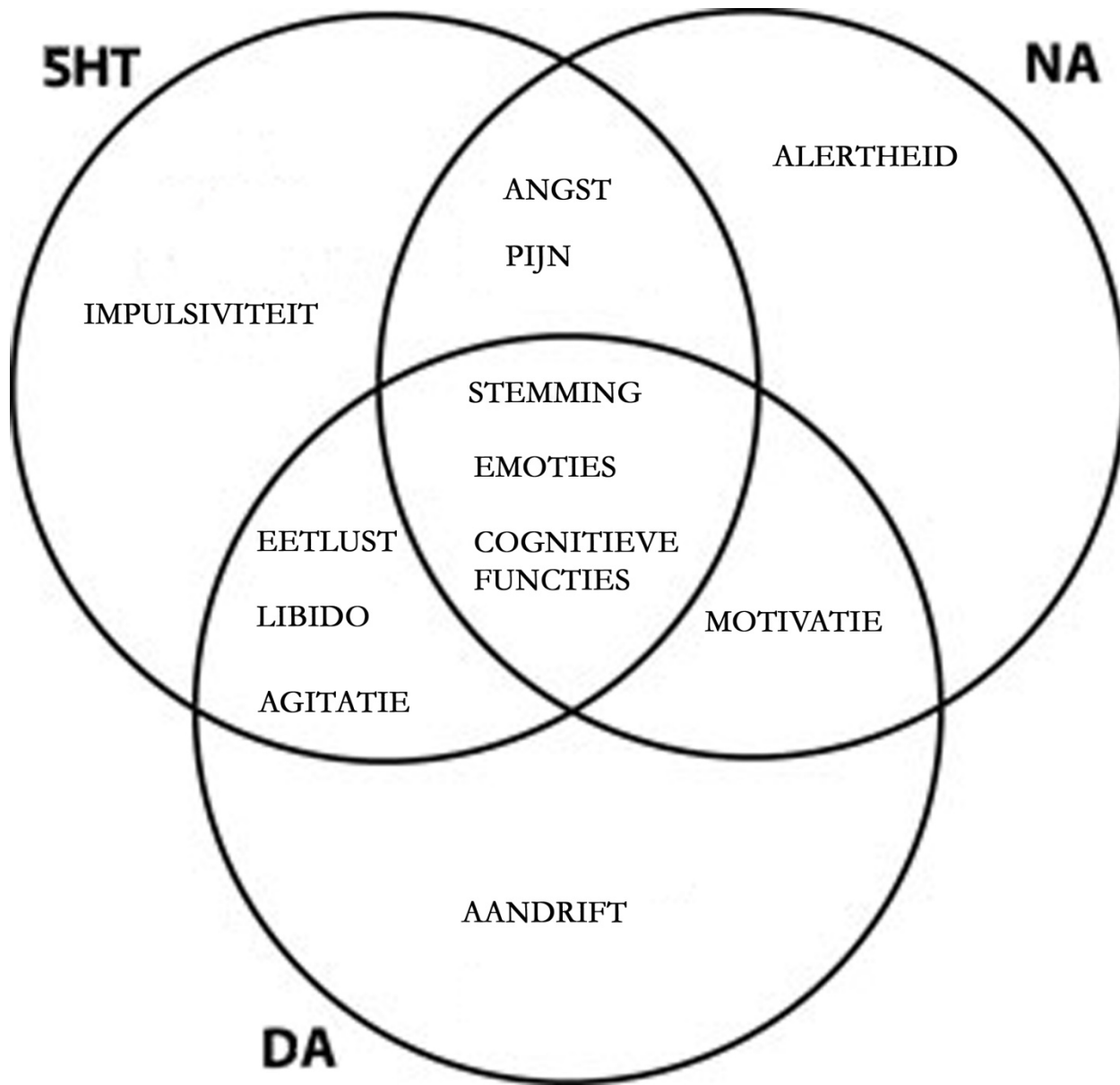
Müller N, et al. In: Hadden JW. Interactions among central nervous system, etc. Rome: Pythagora Press. 1989

Smith RS. Medical Hypotheses 1991;35:298-306.

Metha D, et al. Gene expression studies in major depression. Curr Psychiatry Rep. 2010; 12(2):135-144.

Schene AH et al. Handboek depressieve stoornissen. De Tijdstroom 2016.

Belujon P, et al. Int J Neuropsychopharmacol. 2017;20(12):1036-1046.

NEUROCONNECTIVITEIT

DEPRESSIE: BDNF ↓

ANTIDEPRESSIVA: BDNF ↑

SSRI -> VERANDERINGEN IN SEROTONERGE CONNECTIVITEIT

- GLOBALE CEREBRALE SEROTONERGE VERBINDINGEN ↓

- THALAMUS & CEREBELLUM: SEROTONERGE VERBINDINGEN ↑

- BETEKENIS ?

TEIXEIRA AL, ET AL. BIOMARK MED 2010; 4:871–887.

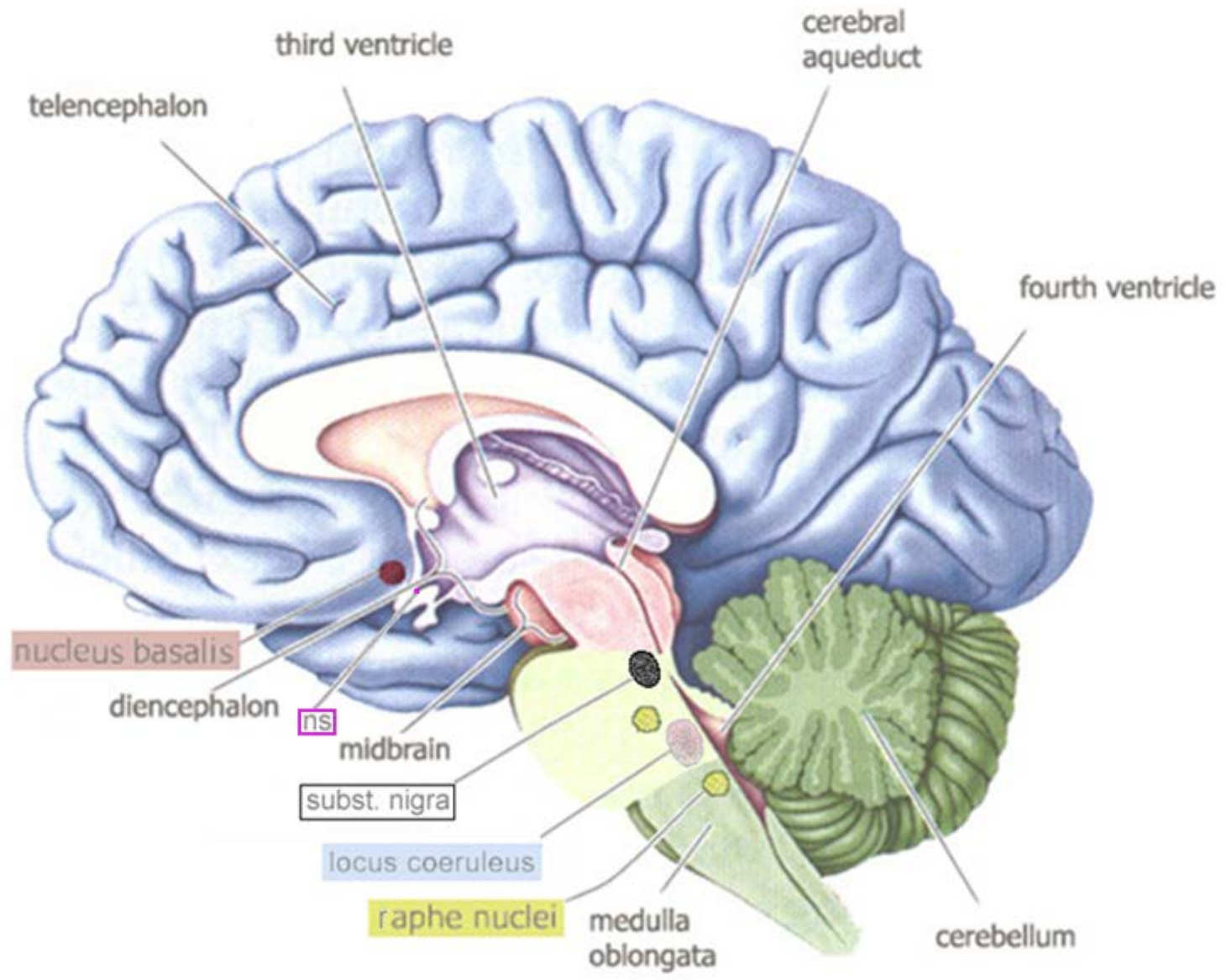
YOSHIDA T, ET AL. PLOS ONE, 2012; 7(8):e42676

MARTINOTTI G, INT J NEUROPSYCHOPHARMACOL. 2016 MAY; 19(5): PYW003.

SCHAEFER A, ET AL. CURRENT BIOLOGY 2014;24(19):2314-2318

KAISER RH , ET AL. JAMA PSYCHIATRY. 2015;72:603–611

AN J, ET AL. SCI REP. 2017; 7: 10214

MEETINSTRUMENTEN

MADRS: MONTGOMERY ÅSBERG DEPRESSION RATING SCALE

GDS GERIATRISCHE DEPRESSIE SCHAAL / VRAGENLIJST

NORD: NIJMEGEN OBSERVER-RATED DEPRESSION SCALE FOR DETECTION OF DEPRESSION IN NURSING HOME RESIDENTS

CSDD, CORNELL SCALE FOR DEPRESSION IN DEMENTIA

AES-10, APATHY EVALUATION SCALE NURSING HOME VERSION

PHQ-9, PATIENT HEALTH QUESTIONNAIRE - POST STROKE DEPRESSION SCREENING

Leontjevas R, et al. Meetinstrumenten voor depressie en apathie in verpleeghuizen. Nijmegen.UKON.2012

Man-van Ginkel J de. Vroegsignalering van depressie na een beroerte. Proefschrift Utrecht. 2012

Williams LS, et al. Stroke. 2005(36): 635-638

THERAPEUTISCHE OVERWEGINGEN

- HOLISTISCHE BENADERING
- LEVENSFASEPROBLEMATIEK
- IDENTITEITSVRAGEN / ZINGEVING / LEVENSBALANS
- GEWIJZIGD TOEKOMSTPERPECTIEF / EINDIGHEIDSBESEF
- WIJZIGING ROLPATRONEN
- INBEDDING AFHANKELIJKHEID
- WIJZIGING WOONSITUATIE
- PRIMAIRE NETWERK / SPECIFIEKE NETWERKEN
- TEKORTEN IN (WOON)VOORZIENINGEN
- SPECIFIEKE OUDERDOMSZIEKTEN
- COGNITIEVE BEPERKINGEN
- MULTIPELE PATHOLOGIE
- POLYFARMACIE / INTERACTIERISICO'S
- FARMACOKINETISCHE VERANDERINGEN
- FARMACODYNAMISCHE VERANDERINGEN
- GEWIJZIGDE THERAPEUTISCHE VERWACHTINGEN

THERAPIE

- OPTIMALISEREN VAN DE SOMATISCHE CONDITIE
- ACTIVERING / BEWEGINGSTHERAPIE
- STEUNENDE / STRUCTURERENDE INTERVENTIES
- SYSTEEMINTERVENTIES
- COGNITIEVE GEDRAGSTHERAPIE
- IPT
- MINDFULNESS
- FARMACOTHERAPIE
- ECT
- TMS
- DBS
- (OPTOGENETICS)
- LICHTTHERAPIE

TIPS (NAV ZORGPROGRAMMA - DOEN BIJ DEPRESSIE - NIJMEGEN- UKON)

=> 25% DEPRESSIE REDUCTIE IN VPH

DOEN:

- ZO VEEL MOGELIJK EIGEN REGIE / EIGEN KEUZES
- AANDACHT, GENEGENHEID, COMPLIMENTJES EN POSITIEVE BEKRACHTIGING
- REGELMATIG KORTE GESPREKJES
- GEDETAILLEERD VRAGEN NAAR POSITIEVE HERINNERINGEN
- NEEM PERSOON EN KLACHTEN KLACHTEN SERIEUS

NIET DOEN:

- AANSPOREN OM FLINK TE ZIJN
- PROBEREN OP TE VROLIJKEN
- (SCHULD)GEVOELEN / SUÏCIDALITEIT NEGEREN OF BAGATELLISEREN
- TE HOGE EISEN STELLEN

Leontjevas R. Tijdschr v Verzorgenden 2013 (6 mei)

FARMACOTHERAPIE VOLGENS DE **WEEGPOT**

WERKZAAMHEID DOELSYMPTOMEN, PATHOFYSIOLOGISCH MODEL

EVIDENCE RCT

ERVARING CASE REPORTS, ERVARING COLLEGA'S, EIGEN ERVARING

GENEESMIDDEL EIGENSCHAPPEN

FARMACODYNAMIEK, KINETIEK, VEILIGHEID, BIJWERKINGEN

PATIENT EIGENSCHAPPEN

CONTRAINDICATIES, COMORBIDITEIT, INTERACTIES, COMPLIANCE

OVERIGE

KOSTEN

TOEPASSING

GEBRUIKERSGEMAK, TOEDIENINGSVORMEN

FARMACOKINETISCHE VERANDERINGEN

- ABSORPTIE   ZUURGRAAD MAAG ↓
                      OPP.DUNNE DARM ↓
- FIRST PASS   LEVERDOORBLOEDING ↓
                          CYP450 ACTIVITEIT ↓
- VERDELING   VETGEHALTE ↑
                          WATER / SPIERMASSA ↓
- BIOTRANSF.   CYP450 ACTIVITEIT ↓
- ELIMINATIE   NIERDOORBLOEDING ↓
                          GLOMERUL. FILTRATIE ↓

FARMACODYNAMISCHE VERANDERINGEN

- RECEPTOR-AANTAL ↓
- (RECEPTOR)-GEVOELIGHEID ↓

INDUCERENDE COMEDICATIE

+

INHIBERENDE COMEDICATIE

-

CYTOCHROOM-P450

1A2

2C19

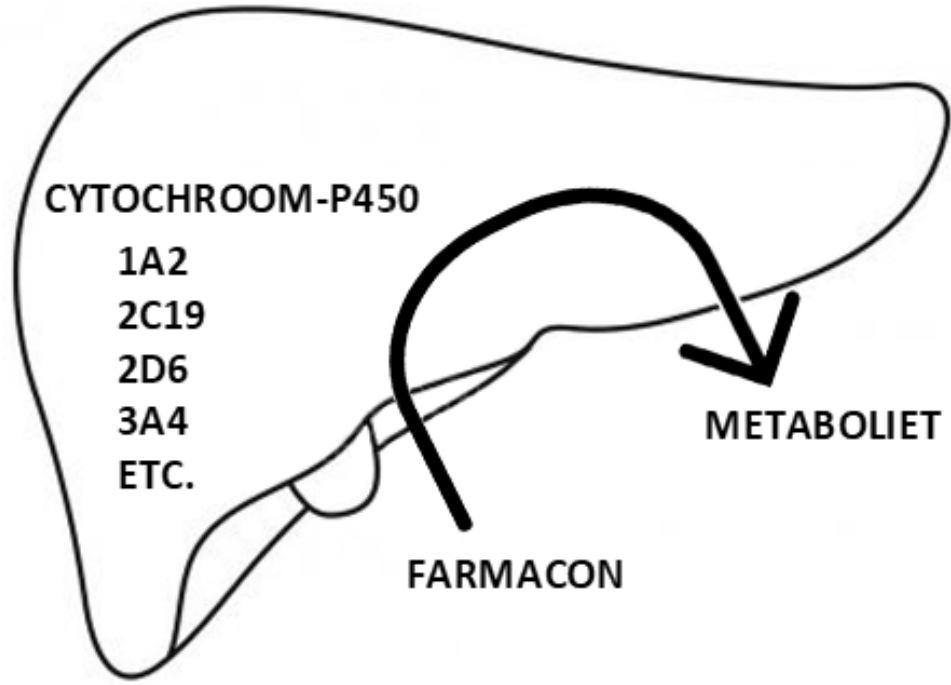
2D6

3A4

ETC.

FARMACON

METABOLIET

SSRI'S

(Preskorn SH.Clinical pharmacology of SSRI's.2010)

Generiek	®	SER	Opmerkingen
citalopram	Cipramil	↑	s/r enantiomeer (cardiotoxiciteit)
escitalopram	Lexapro	↑↑	s enantiomeer (cardiotoxiciteit)
sertraline	Zoloft	↑	
fluoxetine	Prozac	↑	2D6- T _{1/2} ≈ 14 dgn
fluvoxamine	Fevarin	↑	1A2- nausea
paroxetine	Seroxat	↑↑	2D6-

TRAZODON

Serotonin Antagonist Re-uptake Inhibitor

Generiek	®	Ser	Hist	Opm
trazodon	Trazolan	(↓)(↑)(↑)	↓	SARI

SNRI's

Generiek	®	Ser	NA	Hist	Opm
mirtazapine	Remeron	↑	↑ (↑) (↑)	↓ ↓	NaSSA
venlafaxine	Efexor	↑	(↑) (↑) (↑)		
duloxetine	Cymbalta Xeristar	↑	(↑) (↑) (↑)		2D6- nausea

TCA's

Generiek	®	Ser	NA	Hist	Ach
clomipramine	Anafranil	↑ ↑ ↑	↑	↓	↓ ↓
imipramine	(Tofranil)	↑ ↑	↑ ↑	↓	↓ ↓
amitriptyline	Tryptizol	↑	↑ ↑	↓ ↓ ↓	↓ ↓
nortriptyline	Nortrilen	↑	↑ ↑ ↑	↓	↓
dosulepine	Prothiaden	↑	↑ ↑ ↑	↓	↓
doxepine	Sinequan	↑	↑ ↑	↓	↓
maprotiline	(Ludiomil)		↑ ↑ ↑	↓ ↓ ↓	↓ ↓

CARDIOTOXISCH

LITHIUMZOUTEN

Lithiumcarbonaat Lithiumcarbonaat

Camcolit ®

Priadel ®

Lithiumcitraat

(Litarex ®)

SPIEGELCONTROLES

CONTROLES NIERFUNCTIE EN SCHILDKLIERFUNCTIE

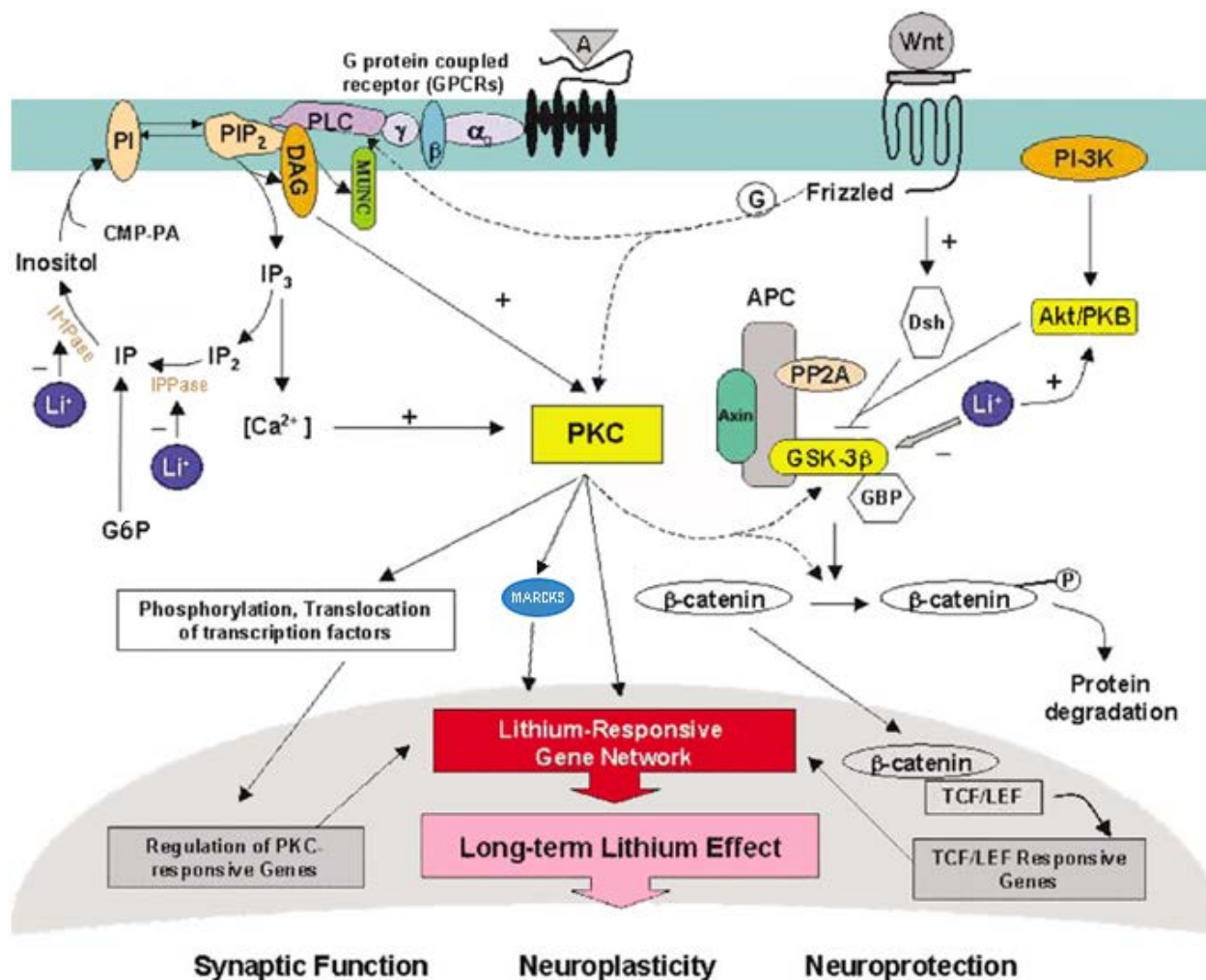
SPECIALISTISCH !

Ruhé E et al. In: Schene AH et al. Handboek depressieve stoornissen.de Tijdstroom 2016 (p.399-424)

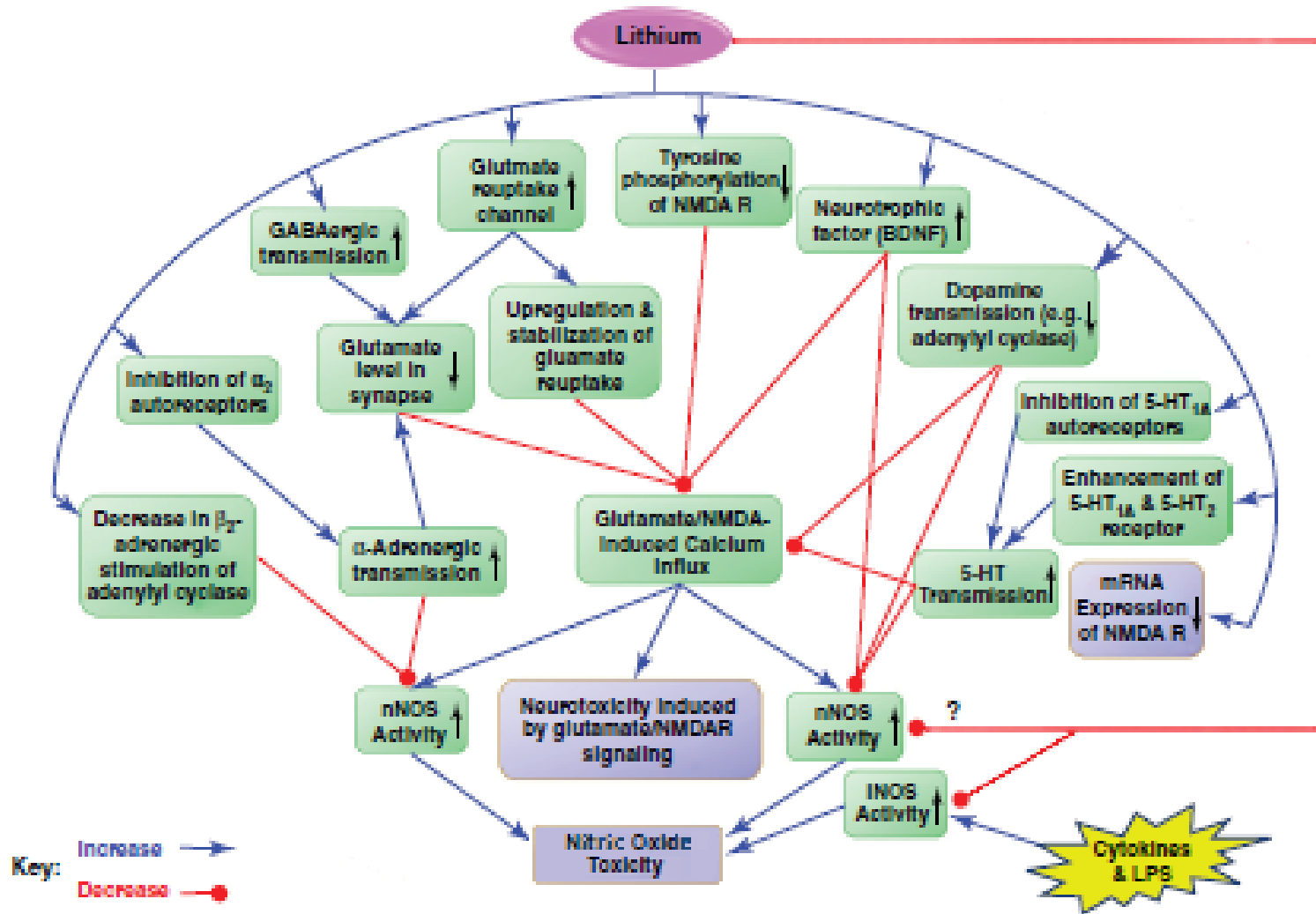
Knoppert-vd Klein E, et al. In: Kupka R et al. Handboek bipolaire stoornissen.de Tijdstroom.2008 (p.241-254)

www.kenniscentrumbipolairestoornissen.nl

LITHIUM RESPONSIVE SIGNAL TRANSDUCTION PATHWAYS

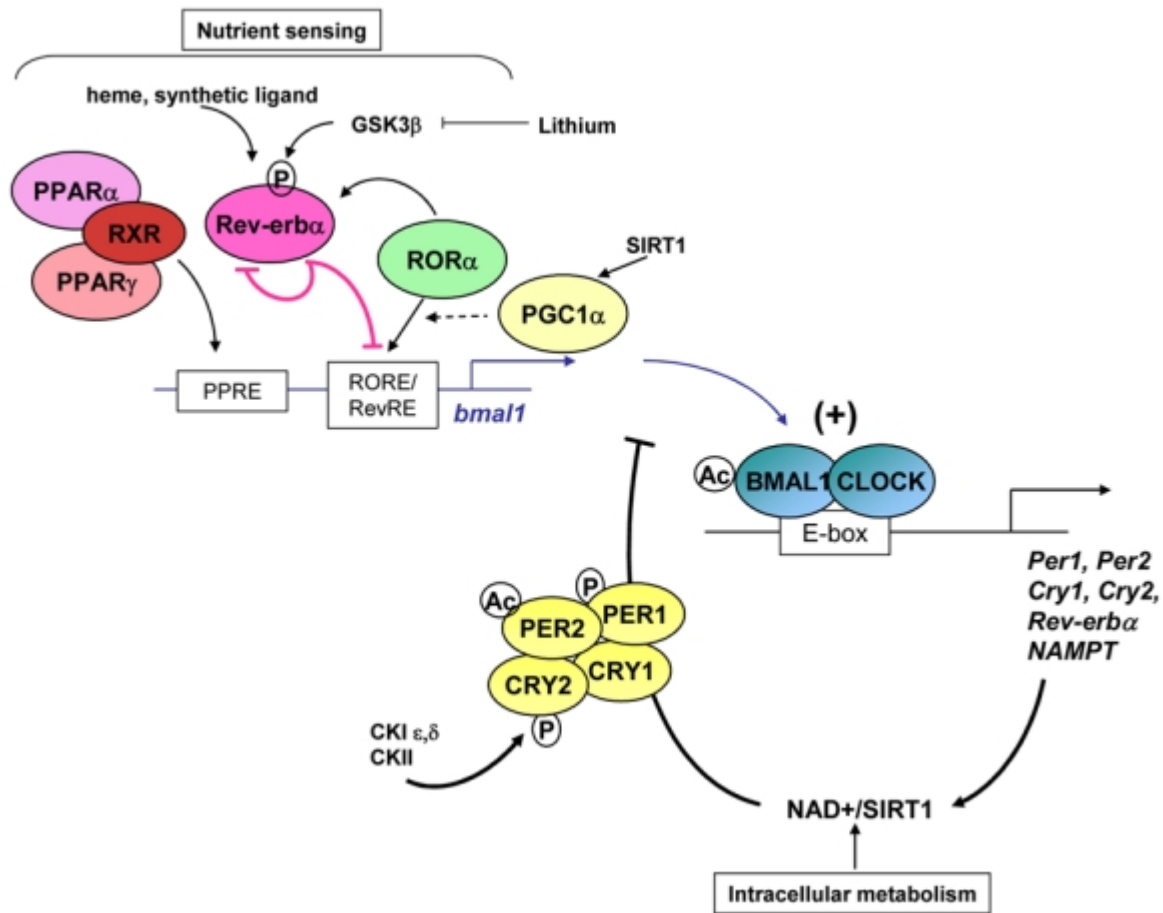
LITHIUM AND THE NMDA-RECEPTOR / NITRIC OXIDE PATHWAY

WG. Bewerkt naar: Ghasemi, M. 2011

LITHIUM EN CIRCADIANE RITMES

Duez H, Staels B Rev-erb- α : an integrator of circadian rhythms and metabolism
 J Appl Physiol. 2009 Dec(107/6): 1972–1980.

MAO-REMMERS

Reversibele MAO a inhibitor

moclobemide   (Aurorix ®)

Irreversibele non-selectieve MAO a+b inhibitors

tranylcypromine   (Tracydal ® ; Parnate ®)

fenzelzine   (Nardil ®)

isocarboxazide   (Marplan ®)

STRIKT TYRAMINE-ARM DIEET !!

CAVE SEROTONERGE INTERACTIES !!

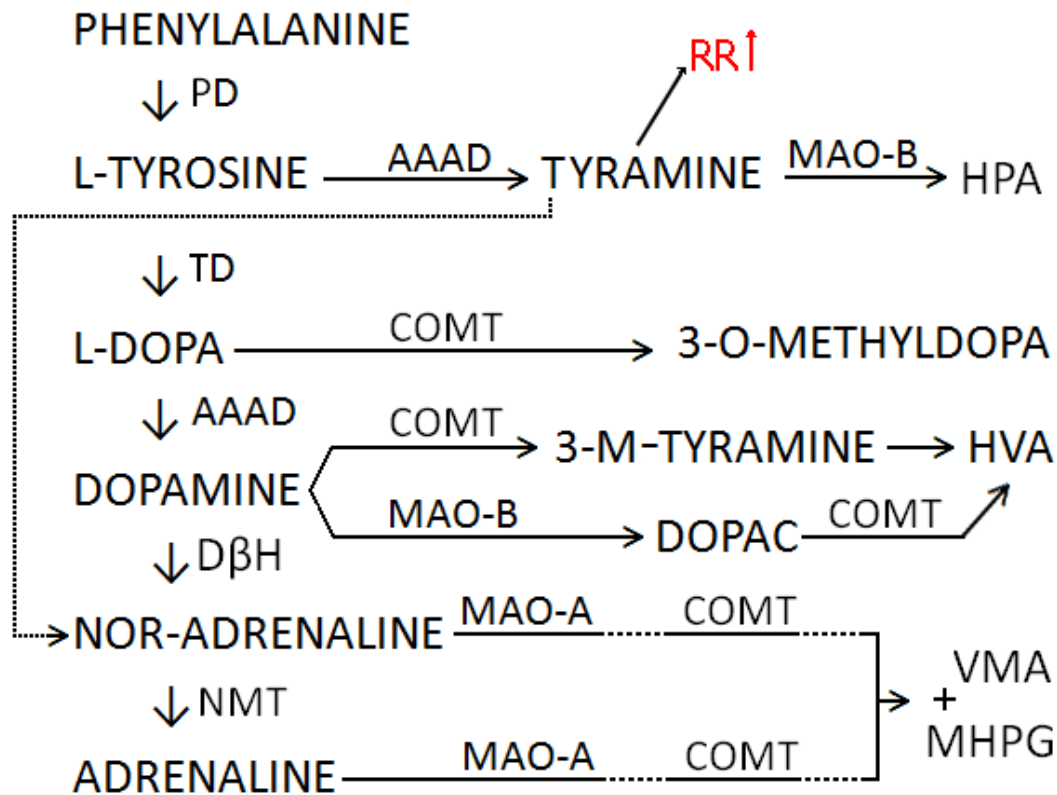
SPECIALISTISCH !!

Schene AH et al. Handboek depressieve stoornissen. De Tijdstroom 2016

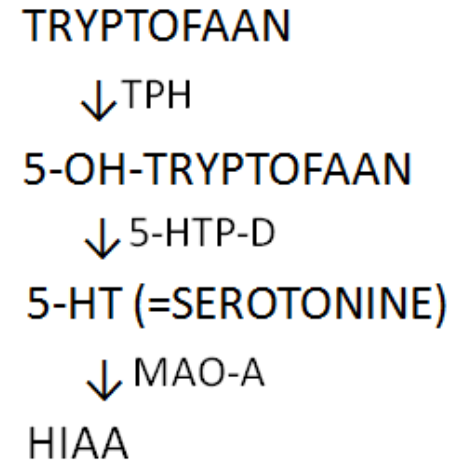
<http://dalecopharma.nl/info-voorschrijvers/>

MONOAMINEN

CATECHOLAMINEN

INDOLAMINEN

Agomelatine (Valdoxan ®)

MT1 en MT2 Agonist: Reset van phase-delayed circadiaan ritme
5HT2c Antagonist ---> NA↑ en DA↑

Opm:

- Leverfunctie (transaminasen) controles
- Niet combineren met sterke 1A2 remmers (ciprofloxacin ; fluvoxamine)

Mendlewicz J. (Ed.) Circadian Rhythms and depression.2008

EMA. Valdoxan- Summary of product characteristics.2003

Kennedy SH, et al. Eur Neuropsychopharmacol. 2016; 26(2):378-389

Cipriani A, et al. Lancet. 2018; 391(10128):1357-1366

Bupropion (Wellbutrin XR®)

NDRI

Bupropion

Opm:

SER   NA   DA
(↑)   ↑↑↑   ↑↑

2D6-
Convulsiedrempel↓

Tevens: $\alpha 3\beta 2$ -, $\alpha 4\beta 2$ - en $\alpha 7$ - nicotineACh-receptor blok

Horst WD, et al. J.Affect.Disord.1998(51/3):237-254

Slemmer JE, et al. J.Pharmacol Exp.Ther. 2000(Oct.295/1):321-327

Anthenelli RM, et al. Neuropsychiatric safety and efficacy of varenicline, bupropion, and nicotine patch in smokers with and without psychiatric disorders (EAGLES): a double-blind, randomised, placebo-controlled clinical trial. Lancet 2016;18/387(10037):2507-2520

Vortioxetine (Brintellix®)

Specifiek profiel

Antagonisme: 5HT₃, 5HT₇, 5HT_{1D}

Partieel antagonisme: 5HT_{1B}

Agonisme: 5HT_{1A}

Remming: 5HT-transporter

Metabolisering door CYP2D6, (CYP3A4/5) en (CYP2C9)

Vnl. serotonerge bijwerkingen ; m.n. nausea

Boulenger JP, et al. Efficacy and safety of vortioxetine (Lu AA21004), 15 and 20 mg/day: a randomized, double-blind, placebo-controlled, duloxetine-referenced study in the acute treatment of adult patients with major depressive disorder. *Int Clin psychopharmacol* 2014;29(3):138-149.

http://www.ema.europa.eu/docs/nl_NL/document_library/EPAR_-_Product_Information/human/002717/WC500159449.pdf